

Rozdíl druhý.

O poplatcích.

§ 1. POJEM A ZÁSADY ZÁKLADNÍ.

1. Poplatky jsou veřejné dávky, jež stát, země atd. ukládají jednotlivcům způsobem a měrou autoritativně ustanovenou jako zvláštní příspěvky k náhradě nákladů těch veřejných zařízení (služeb, orgánů, ústavů), jejichž výkony dotčení jednotlivci vyvolávají a pokud je vyvolávají.

2. Činnosti, které k ukládání poplatků podnět zavdávají, podstupuje stát sice v obecném veřejném prospěchu, že však přes to neuhrazuje náklad jejich pouze daněmi, má v tom svou příčinu, že ony činnosti buď jednotlivcům je vyvolávajícím přínášejí zvláštní znatelné prospěchy, nebo, byť i nebyly výslovně žádány, aspoň jistými dobrovolnými skutky těch jednotlivcův a proti vůli jejich byly vyvolány (akce soudní následkem porušení práva).

3. Co do povahy veřejnoprávní mohou činnosti tyto býti dvojího způsobu:

a) takové, které plynou z podstatných práv svrchovanosti, jež tedy z povahy státu nutně vyplývají a tedy za všech poměrů toliko jím konány býti mohou; jsou to činnosti za účelem práva a moci (zejména soudnictví, udílení privilegií výhradných);

b) činnosti, které nenáležejí k výkonům státním, absolutně nezbytným, u kterých spíše rozhodují důvody prospěšnosti různé dle dob a poměrů, zdali stát (země atd.) za úkol svůj je považuje a je buď naprosto sobě vyhradí (mince, pošta, telegraf atd.), aneb aspoň obmezenou měrou soukromníkům přenechá (vyučování elementární).

Není důvodu obmezovati, jak činí Schall (Schönberg: Handbuch), obor poplatků pouze na náhrady za výkony vyplývající z podstatných práv svrchovanosti. Nastaloť by tak umělé dělení mezi dvěma druhy příjmů, které se přece hospodářsky dle týchž zásad vyměřují. Musilyť by se zcela zbytečně pod zvláštním označením shrnouti, na př. školné, mýto a j., které přece veřejnohospodářským rázem nic se neliší od soudních. I když se, jako Scheel (tamtéž) činí, příjmy ze silnic, pošt, telegrafů vřadí mezi

„výdělečné“, nebo – jak Rau činí – mezi „regálové“, zbude pak přes to řada jednání poplatných, která by při těchto rozděleních ani místa nenašla, jako zejména poplatky za vyučování, za zdravotnické výkony a pod.

4. Výše poplatku. Z povahy věci plyne, že nemůže stát činnosti, které tak eminentně z úkolů jeho vyplývají, činiti předmětem podnikatelského využitkování; tedy příjmy požadované od těch, kdo k výkonům jednotlivého oboru správy, ústavu neb orgánu zavádějí podnět, nemají *úhrnem* vynésti více, než čeho je třeba k uhrazení nákladu, který státu samému vzhází ze zřízení a udržování toho oboru správy, ústavu neb orgánu, nemají poskytovat přebytků nad uhrazení nákladu. Tento náklad sám rozpadá se jednak v náklad zřizovací a náklad provozovací. Náklad provozovací zahrnuje zase jednak náklady všeobecné, t. j. na zařízení a výkony celému příslušnému odboru a jeho zřízení sloužící, jednak speciální náklady, t. j. ony, se kterými spojeno jest vykonávání činností příslušných oněmi orgány, s nimiž strany bezprostředně ve styk vcházejí a když veň vcházejí.

Poplatek vypadající za každý jednotlivý výkon takového úřadu, ústavu neb orgánu, měl-li by býti úplně a přísně poměrným, musil by stačiti:

a) na poměrnou část nákladu zřizovacího a všeobecného provozovacího a pak

b) na takovou část speciálních nákladů, která asi vypadá právě na ten který výkon jednotlivý podle jeho povahy, rozsahu a trvání. Bude pak tedy zejména odůvodněno, aby sazba poplatku stoupala touž měrou, jakou v jednotlivém případě zvláštní náklady rostou, tedy čím více veřejných zřízenců výkonem příslušným jest zaměstnáno, čím déle výkon trvá, čím déle využítuje příslušných zařízení. Rovněž bude přiměřeno, aby sazba byla vyšší, když sice výkon sám o sobě není rozsáhlejší, ale větší jest risiko neb odpovědnost státu. Platí tu zcela obdobně pravidla, která vládnou i při vyměřování sazeb na př. na drahách železných, tedy podnikcích veřejných, jen s rozdílem, že v oboru sazeb poplatkových *úhrn* všech skutečných nákladů příslušného orgánu tvoří hranici, kterou suma všech přijatých poplatků nemůže překročiti, kdežto při podniku veřejném není vyloučen zásadně jistý přebytek nad pouhou náhradu nákladů, t. j. jistý podnikatelský zisk.

Poměrný podíl, který z celkového nákladu na jednotlivý výkon připadá, dá se arci zjistiti jen s přesností přibližnou a za pomoci zkušenosti. Proto snižují se sazby, když se nákladnost správy vhodnými zařízeními zmenšila, nebo když následkem rostoucí frekvence při užívání jistého ústavu poměrný podíl jednotlivého výkonu na zřizovacích nákladech i na jisté části provozovacích se zmenšuje (srov. o poplatcích poštovních).

5. V literatuře setkáváme se však s názory, že této plné, matematické poměrnosti není třeba, ba shledáváme se přímo s tvrzeními, jež činí měřítkem hodnotu, kterou má výkon poplatku podléhající pro osobu, která z něho prospěch má. Použití této zásady jest předem naprosto vyloučeno hledíc k výkonům k poplatku povinným, které sice jednotlivci vyvolány bývají, avšak prospěchu jim nenesou. Proto Schall obmezuje platnost její výlučně jen na výkony, kterých sobě jednotlivec žádá, ježto mu prospěch nesou, i má prý se výše poplatku vyměřiti dle přibližné hodnoty, kterou má příslušné jednání pro žadatele.

Avšak ani v tomto obmezení nemohla by se dotčená zásada státi obecným pravidlem, neboť individuální spotřební hodnota, kterou jednotlivé konání jistého orgánu pro jednotlivce má, nedá se postihnouti, ani číselně vyjádřiti; nanejvýše lze v řídkém oboru případů jenom dle jistých zevních známek a průměrných pravděpodobností povšechně souditi, že jednotlivá kategorie poplatných jednání má pro osoby příslušné průměrem větší hodnotu spotřební než kategorie jiná, a podobné rozdíly v platných poplatkových řádech skutečně docházejí výrazu v rozličně stupňovaných poplatcích. Jen jako objektivní příznak takové abstraktní spotřební hodnoty pro poplatníka slouží na př. význam věci, o niž jde, nebo jiné objektivní známky větší hodnoty (srov. na př. progresivní stupnici poplatků za patenty na vynálezy dle počtu let, na něž se patent žádá, ač při prodlužování patentu není již tak obšírných výkonů příslušného úřadu třeba, jako při prvním udělení).

Celkem zůstávají případy podobné výjimečnými; vměšuje se sem už jistý živel dani analogický. Základní moment, který pro celý obor poplatků zůstává určujícím, totiž náklad, zůstává direktivou nejen pro celek příslušných výkonů každého jednotlivého oboru výkonového, nýbrž i poměrně pro každý jednotlivý výkon

resp. poplatek naň připadající; neboť i kdybychom místo subjektivní hodnoty spotřební těžce poznatelné chtěli učiniti měřítkem pro ustanovení poplatku objektivní hodnotu směnnou, tedy shledáme, že schází při výkonech státu (země atd.), jež poplatkům podléhají, naprosto každýkoliv jiný regulátor směnné hodnoty (na př. soutěž), vyjímajíc právě *náklad sám*.

V poplatkových řádech nynějších států objevují se pode jménem poplatků i takové dávky, ovšem za příležitosti nějakého výkonu veřejných orgánů vybírané, jejichž míra vysoko přesahuje náklad té činnosti, za kterou se vybírají. Tak bývá zejména při t. zv. poplatcích zápisných (srov. níže). Však to již nejsou pouhé poplatky, nýbrž tají se v nich částečně i daň, jejíž vybírání zároveň s vybíráním poplatku vysvětluje se z důvodů vhodnosti, aby se berní manipulace zjednodušila, ba někdy bývá jednání úřední jen kontrolním prostředkem, aby se jistá povinnost k daním neobcházela (srov. o daních obchodových).

6. Avšak požadavek, aby náklad byl základem pro vyměření poplatku, stanoví jen nejvyšší hranici, kterou nemá překročiti poplatek jednotlivý, aneb — pokud se poplatky jednotlivé v témže oboru výkonů do jisté míry stupňují dle předpokládané hodnoty subjektivní — souhrn všech poplatkových příjmů za výkony určitého odvětví úřadů neb určitého ústavu. Čím totiž zřejměji v popředí stoupá obecná důležitost jistých výkonův a čím více z důvodů této obecné prospěšnosti žádoucí jest užívání jejich uvolnití, tím spíše sluší zmírniti míru poplatků pod řečenou hranici maximální. Zbývající potom část nákladu, poplatkem neuhrazená, kryje se z obecných příjmův, in specie z daní. Poplatek jeví se tu pak jen jako jisté, od stran bezprostředně dotčených vybírané praecipuum daně, již pak celý ostatek se uhradí.

Vyplývá pak zároveň z toho, co pověděno, že tam, kde běží o výkony podstatné důležitosti obecné, sluší poplatek v jednotlivých případech i docela sleviti, když jde o nemajetné jednotlivce, které by povinnost poplatková od požadování příslušného výkonu zdržela (na př. soudní poplatky).

7. V literatuře nebyl rozdíl poplatkův a daní dlouho náležitě poznán; bylyť poplatky uváděny mezi daněmi nebo příjmy z regálíí a s tohoto stanovíště posuzovány. Zvláště pak bylo příčinou obtížného pochopení poplatků:

a) jednak nauka o regáliích, jednak i částečně některé dříve velmi rozšířené theorie o daních, kteréž i v samých daních spatřovaly pouhé ekvivalenty za služby prokazované od státu občanům, v ten smysl, že každý platí má daň dle míry prospěchů, jež má od státu;

b) okolnost, že mnohé poplatky vybírají se v podobě kolků, který zároveň jest formou pro vybírání mnohých způsobů daní (zvláště t. zv. daní obchodových), čímž se stalo, že obyčejné dávky veřejné v podobě kolků vybírané za jediný druh berní byly pokládány. Teprve Rau vymezil, ač ne úplně, zásadní rozdíl daně od poplatku, což dovršeno objasněním povahy kolků (Stein). K náležitěmu vymezení hranic mezi poplatky a daněmi, které k jednotlivým jednáním se pojí, přispěli kromě Steina zejména též Bezobrazov a Parieu.

§ 2. ROZDÍLY POPLATKŮ.

1. Podle povahy sazeb jsou poplatky buď pevné t. j. pro určitou kategorii jednání obnosem stále stejným vybírané, anebo měnnivé a to buď:

a) v ten způsob, že úřadu vyměřujícímu jest vyčteno jisté minimum a maximum sazby, mezi kterým dle rozsahu věci, po případě dle jistých známek hodnoty poplatků se vyměřuje; aneb

b) jsou poplatky *grad a ční*, stoupající určitým poměrem, ustanoveným buď dle objemu věci (na každý arch podání určitý kolek), anebo dle hodnoty její nebo dle jiných známek. Předpisuje-li se dle hodnoty, vyměřen jest poplatek buď přísně procentuálně nebo v určitých třídách (poplatek třídní) t. j. pro určité třídy obnosu předepsány jsou určité sazby poplatků.

2. Podle subjektu, kterému příjem poplatkový připadá, rozeznávají se úplatky (Sporteln) a poplatky v užším smyslu. — Úplatky jsou ony, které zřízenec veřejný, konající jednání poplatné, sám pro sebe podrží in partem salarii. Modus takový sice zjednoduší účetnické a pokladniční manipulace a s toho stanoviti hodí se pro jednodušší poměry, ale stát nemá bezprostřední účinné kontroly a zkrácení stran je snadné. Proto úplatky druhdy velmi rozšířené nyní jen výjimečně jsou zachovány. Nejsíře ještě zachovány jsou v neplacených úřadech samosprávy anglické. (U nás na př. taxy zkušební, před regulováním platů profesorských také kolejně.)

Dokud panovalo zřízení patrimoniální, vybíraly vrchnosti, správní a soudní výkony obstarávající, poplatky na vlastní účet. Státní moc nejprve se vynasnažovala podrobiti toto vybírání předpisům o příčinách a míře, až sestátněním správy veřejné i justice změniti lze bylo úplatkovou formu v poplatkovou. (Srov. histor. výklad v příčině Rakouska ve Wieserově článku „Gebühren“ v Öst. Staatswörterbuch.)

3. Podle formy, v jaké se poplatky skládají, rozeznáváme poplatky skládané v hotovosti a poplatky placené v podobě kolků, jež ovšem nejsou technickou formou pouze pro obor poplatkový. Kolek jest kvitancí na určitou částku peněžní státu již zapravenou (t. j. zaplacenou při koupi kolku kdekoliv u prodavačů k tomu zmocněných). Poplatek vybíraný v podobě kolku jest výhodným pro obě strany. Státu totiž zjednoduší se velmi

podstatně úřední manipulace, odpadneť zvláště všecko individuální předpisování a všecka manipulace jinak s individuálním účtováním spojená i příslušná pokladničná a kontrolní, ježto se nemusí každý jednotlivý případ o sobě zapisovati, což zvláště při takových poplatcích na váhu padá, které se platí zhusta sumami poměrně nepatrnými. Zbude tudíž jen náklad za tisk, kontrolní manipulace při něm, pak účtování, inkaso a kontrola při prodeji celých kolkových archů zmocněným prodavačům, což jest bez přirovnání menší než individuální účtování v každém případě.

Nebezpečí při kolku plynou pouze z toho:

a) že strana sama vypočítá musí, kolik platiti má, a z omylu škodu nese;

b) že mnohý akt kolku podrobený nedostane se ani před veřejné úřady a dá se tedy obejít; (námitka tato týče se arcí jen daní v podobě kolku vybíraných.)

c) že lze kolek padělati, resp. již upotřebeného znovu podvodně použiti.

Nebezpečí uvedená ad b) a c) lze, ne-li odstraniti, tedy aspoň valně zmírniti kontrolou, dobrou technickou úpravou kolků, padělání znesnadňující, a častým střídáním jejím, i konečně v případě obejítí tresty (jistým multiplem povinné sumy).

Nebezpečí nesprávného vypočítání a škodných z toho následků pro stranu jen tehdy jest značné, když běží o poplatky komplikovanější. Ježto pak zároveň nebezpečí padělání a obcházení jest tím větší, čím vyšší jest obnos poplatku, tedy plyne z toho princip: čím šablonovitější jest ten který předpis poplatkový, čím hojněji se ten který druh poplatku platí a čím menšími obnosy se to děje, tím výhodnější jest forma kolku a contrario hotového placení.

§ 3. SOUSTAVA POPLATKOVÁ.

Poplatky objevují se skoro ve všech oborech správy veřejné, ovšem ne ve všech stejným rozsahem, neboť není v každém stejně závažných důvodů a stejně vhodných příležitostí k ukládání jich.

1. Poplatky ve správě zahraničních záležitostí platí se na př. za cestovní pasy do ciziny, pak za činnosti vyslanců nebo konsulů konané ve prospěch jednotlivců (vidování, vysvědčení, úřední ověření a p.).

2. V oboru vojenské správy objevují se poplatky zřídka nebo se vůbec neobjevují. Co tu pode jménem poplatků nebo tax porůznu se vyskytuje, poplatkem není (t. zv. dobrovolnická taxa ve Francii, pak naše vojenská taxa, podle pruského vzoru zavedená; tato má spíše povahu daně, jsouc peněžním ekvivalentem za nevykonaný naturální výkon vojenské služby, kterýž ve státě s obecnou povinností brannou měl by konati každý).

3. V oboru správy finanční objevují se poplatky ze soukromých deposit u finančních úřadů přechovávaných, poplatky při vyměření cla, poplatky exekuční a j. v. — Jen v jisté povšechnosti lze přiznati vlastnost poplatkovou i t. zv. statistickému poplatku, kterýž se od 1. ledna 1900 vybírá též v Rakousku při zásilkách do Uher jdoucích a má za účel hraditi náklady, spojené se statistickým vykazováním dotčeného obchodu. Vykazování to se provádí z příčin hospodářsko-politických a jen předpoklad, že to vykazování jest s toho hledišť pro dotčené jednotlivce výhodno, jest základem označení platu toho jako poplatku.

4. Obor ochrany právní a správy soudní vykazuje hojně způsoby poplatků prvotně převahou v podobě úplatků vybíraných.

a) Poplatky v řízení sporném vybírají se jednak v podobě kolku, jednak — pokud totiž dle uznání soudce se předepisují — v hotovosti, i stihnou zpravidla stranu v procesu podléhající. — Bezplatnost soudní správy, za kterou by se sice přimlouvaly důvody obecné prospěšnosti, odstranila by dokonce všechny překážky lehkovážně vedených pří. Avšak s druhé strany nesmí výše poplatků od vedení pří bezdůvodně odstrašovati. Jest to jeden z případů, kde jest odůvodněno, aby poplatky byly odstupňovány dle objektivné hodnoty věcí. Nemajetné sluší pak vůbec osvoboditi.

b) Pokuty peněžní v řízení trestním mají jen výjimečně povahu poplatků, jsou-li totiž pokutami pro nepořádky (nedostavení se svědka a pod.), ježto náklad jimi se zvyšuje.

c) Poplatky v řízení nesporném.

Zde mají největší důležitost poplatky zápisné (Registergebühren, droits d'enregistrement), t. j. za zápisy a veřejné dokumentace jistých právních jednání a poměrů. Četné t. zv. poplatky toho druhu vybíhají ve skutečné daně (srov. daně obchodové). Vedle poplatků za zápisy smluv a převodů práv k věcem nemovitým do pozemkových knih dává tato instituce i podnět k poplatkům za úřední výtahy z knih dotčených.

K poplatkům v oboru nesporného řízení náležejí i poplatky za výkony při záležitostech pozůstalostních (na př. za zápis pozůstalosti atd.), poručenských, též amortisačních.

V užším smyslu k zápisným poplatkům náležejí i platy za zápisy jistých, právnicky závažných skutečností do rozličných jiných veřejných rejstříků (rejstříku obchodního, rejstříku společenstev).

Konečně náležejí sem i zápisy k zjištění autorského práva literárního, uměleckých aneb umělecko-průmyslových plodů (na př. vzorků).

5. V oboru vnitřní správy.

a) Poplatky za výkony vztahující se na záležitosti rodinné a občanské, tedy zejména zápisy, resp. výpisy o narozeních, sňatcích, úmrtích, domovské listy atd.

b) V oboru zdravotnictví objevují se zejména poplatky za použití veřejných nemocnic, blázinců atd., za úřední prohlídky a komise atd.

c) Poplatky za výkony v oboru policie v užším smyslu (vydávání služebních knížek atd.).

d) Ostatní poplatky tohoto oboru jsou poplatky při zadáních k úřadům správním, pak poplatky za udělení hodností a vyznamenání (taxy, ač tyto nejsou vždy skutečnými poplatky). Většinou sem náležejí též poplatky za ověřování (cimentování, puncování), pak za udělování koncesí a výhrad (patentů).

6. V oboru vyučování (školné, taxy zkušební, kolky na vysvědčení atd.).

7. V oboru správy národohospodářské jsou hlavní případy poplatků tyto:

a) Mincovnictví.

V době středověké a ještě porůznu ve stoletích pozdějších bylo zvykem náklad na ražení i takových mincí, jež měly mít neobmezenou platnost kurantních mincí měnových, rozvrhováti na veškero obecnstvo tím, že se obsah mince přiměřeně zmenšil, po případě stávalo se i to zdrojem fiskálního vykořisťování obecnstva zlehčením obsahu mince přes tuto hranici, což vůbec jen za nesprávného pojmání mince a státního vlivu na její hodnotu bylo možno. Zmenšení obsahu mince za naší doby obmezuje se na t. zv. minci drobnou, i nebude pro ně důvodu v rozsahu větším, než co je třeba k uhrazení ražebních nákladů. Kurantní mince k nějakému příjmu jen potud zavdávají podnět, pokud stát za ražení jich na žádost soukromníků vybírá t. zv. ražebné. (Srov. přednášky o Národ. hospodářství.)

b) Veřejné cesty, mosty a dráhy vodní.

Žádati od uživatelů silnic příspěvek na uhrazení nákladu zřizovacího a udržovacího jest odůvodněno, protože tu vystupují zvláštní prospěchy uživatelů tím zřetelněji, čím síť silniční je řídkší. S houstnoucí sítí silniční může se sleviti částečné uhrazení nákladů zřizovacích nebo dokonce poplatků obmeziti jenom na náhradu správních nákladů. Porůznu, kde silniční síť jest dostatečně hustou, přistupuje se ku správě dle principu veřejného výdaje.

Nejvhodnější forma poplatku za užívání veřejných cest je cestné nebo mýtné, které stihne jen takové intensivnější způsoby užívání, pro které vlastně silnice zřízena jest (povozy, dobytek). Do jisté míry dá se při tom sazba vyměřiti dle poměru, v jakém silnice se opotřebuje. (Mýtné stoupající dle počtu kusů v potahu atd.)

O veřejných mostech platí zásadně stejná pravidla. Kde most bývá sám o sobě jenom předmětem poplatku, neobmezuje se tento jen na intensivnější způsoby upotřebení (stihne i chodce).

Poplatky z užívání veřejných vodních drah jsou jen potud odůvodněny, pokud vyžaduje zřízení a udržování jistého nákladu. Zde byly pod názvem vodních mýt některé platy dávného původu (řiční cla, vodní mýta) uloženy jen fiskálně. Nějakého obecného důvodu národohospodářského pro schválné nižší vyměření, než jakého vyžaduje úhrada nákladů, zde vůbec není a v náklady sluší zajisté též počítati zúročení základního (zřizovacího) kapitálu. Ano, dokud se dráhy železné spravují dle zásad veřejného podniku a nikoliv

pouze dle zásad poplatkových, není důvodu nakládati umělými cestami vodními jinak. (Sr. Gruber: „Finanční principy prostředků dopravních“.)

c) Pošta a telegraf.

Regálnost pošty v první řadě jest nutna pro poštu listovní, neboť jen regálností, t. j. monopolistickým vyhrazením pošty státu, lze zabezpečiti i krajinám řídkěji obydleným a chudším pravidelné spojení a zároveň jest regálnost poměrně nejlepší zárukou pro tajemství listovní, aspoň v moderním státě. (Mezi základními právy občanskými nalézá se také tajemství listovní.)

Kromě dopisů vztahovati se mohou výkony pošty a takměř obecně se vztahují na zásilky tiskopisův a zásilky peněžní, ne vesměs též na dopravu drobných zásilek nákladových (balíkův až do jisté maximální váhy — u nás nyní 50 kg — tak zv. balíků poštovských — Postpakete). Pro regálnost, t. j. pro výhradné oprávnění pošty k dopravě posléz řečené není nyní důvodu. Faktický monopol i v tom směru vzhází jí už z povahy věci (hustá síť její). Pro dopravu osob nynější doby regálnost byla by dokonce nemístná a také již skoro všeobecně vymizela. (V Rakousku byla již roku 1837 doprava nákladová z regálnosti vyňata; předmětem výhrady poštovní jsou jen listy a zásilky periodických tiskopisů (časopisů); totéž platí v Německu. Ve Francii regálnost obmezuje se jen na poštu listovou.)

Správní princip pošty za řídké sítě poštovních kursův a za užívání na jisté vrstvy obmezeného mohl býti a právem byl vůbec princip veřejného podniku; při nynější hustě rozvětvené síti a za užívání zobecnělého jest zásada poplatková již oprávněna pro dopravu zpráv (listův) a tiskopisův, vyjímajíc zase zásilky rázu luxusového (pohlednice) nebo řídkého zájmu obmezeného kruhu účastníků (pneumatická pošta). Kulturní význam pošty v oborech nejvšeobecnějšího užívání jejího nedopouští správu, která by chtěla z pošty těžiti zisk. Při dopravě balíků, cenných zásilek a dokonce osob vystupují zvláštní prospěchy určitých vrstev již mnohem značnější měrou v popředí, takže správa těchto odvětví pošty i v nynější době ještě dle zásad podniku veřejného jest plně odůvodněna.

Sazba dopravní dá se trojím rozdílným způsobem vyměřiti.

První sazby byly odstupňovány zcela přesně podle momentů,

kteře na v ýš í nákladu působ í, takže se vyměřovaly sazby nejenom přísně dle vzdálenosti (dle počtu mil), nýbrž i podle obtíž í dopravy (vyšší sazba za míle po špatných nebo horských cestách a pod.), alespoň pak při stejné základní sazbě za jednotku vzdálenosti (míle, jedna poštovní stanice) vyměřovalo se porto přesně dle vzdálenosti. Kromě toho arci i k váze a při cenných zásilkách i k hodnotě se hledělo. Jsou to tedy tarify stupňované dle vzdálenosti, váhy a po případě hodnoty.

Podstatné zjednodušení pošty listovní provedeno tím, že se ustanovily jisté třídy vzdálenosti a jisté (nemnohé) třídy váhy a hodnoty a pro každou třídu pevná sazba. Původní formy této sazby třídní vystupovaly v té podobě, že vždy pro určitý počet štací byla pevná sazba. Z ní vyvinula se pak zjednodušená sazba třídní, tak zv. pásmová sazba (Zonenporto), kde vytčeno několik málo tříd vzdáleností (na př. do 10, 20, přes 20 mil od místa odevzdání pošty až do místa doručení) a tolikéž tříd sazeb pro list jednoduchý (t. j. až do jisté ustanovené maximální váhy).

Konečně se přikročuje vůbec k jednotné sazbě pro celý stát nebo více států spojených, při čemž arci jisté zbytky sazby pásmové zůstanou (na př. u nás místní listy do nedávna 6 h, ostatní 10 h) a jisté odstupňování váhy jest nezbytné, čemuž se vyhoví jistým počtem tříd (10 h za list do 20 gr., dvojnásob při váze do 250 gr.). Této methodě sazeb, při nichž vzdálenost vůbec významu pozbývá, říkáme sazba jednotná (Einheitsporto).

Přechod od první stupňované k sazbě pásmové a konečně k jednotné sazbě u pošty listovní, spojený se značným snížením sazeb, tím jest odůvodněn, že se postupem hospodářského vývoje listovní pošty hojněji užívá, při čemž s množstvím užívání nerostou poměrně ani náklady výpravy (sběrný atd.) a dodání, dokonce pak při nákladech dopravy samotné vzdálenost tou měrou významu pozbývá, že nelze ani značné rozdíly její nejmenší jednotkou mince drobné vyjádřiti.

Sazba tedy může se snížiti a ponenáhlu i vlivy vzdálenosti jen na rozdíly nápadnější obmeziti i setřiti je dokonce docela. Tak vzniká nejprve sazba pásmová, odstupňovaná jen dle skrovných tříd vzdálenosti, až konečně nastoupí sazba jednotná. S druhé strany však snížené sazby samy bývají příčinou dalšího rozšířenějšího užívání pošty a tedy dalšího snížení sazeb.

Ustanoví-li se pásmová nebo jednočná sazba, může ostatně již proto obnos sazby se snížit, protože možno užítí formy kolků, následkem čehož výprava stane se mnohem snadnější.

Nejdůležitější v našem století byly opravy zavedené roku 1837 Rolandem Hillem v Anglii, při nichž zavedeny známky listovní a jednočná pennyová sazba (Pennyporto) pro celou Velkou Britanii. Ostatní státy napodobily tuto reformu, ač neprovedly snížení sazby tak akutně a uvarovaly se přechodného deficitu při správě pošty, jenž v Anglii byl následkem oprav Hillových. (Pásmový tarif trojstupňový v Rakousku ponejprv zaveden r. 1842, nálepčné známky poštovní zavedeny r. 1849.)

V době novější i při dopravě balíků za rozhojněného užívání k platnosti přichází zásada třídních sazeb dle vzdálenosti a váhy, při zásilkách peněžních i dle hodnoty zasílané.

Telegraf a telefon jest rovněž ve státech moderních skoro vesměs regalisován. Tam, kde původně byl zůstaven telegraf podnikání soukromému, zavedení regálnosti bylo na veliký prospěch rozvětvení sítě i hojnosti užívání. Měrou menší slouží telegraf a zvláště novotný ještě telefon obecné potřebě nežli pošta. Určítejší tuto vystupují zvláštní prospěchy jistých, méně četných vrstev obyvatelů. Proto tím důrazněji žádati sluší při telegrafech pevniny plného uhrazení nákladů se strany uživatelů, ano nelze ani po většině ještě uznati nutnosti poplatkového principu ani pro regalisované telegrafy pozemní. Při telegrafech podmořských, namnoze ještě v rukách soukromých podnikatelstev se nalézajících, dokonce jest odůvodněna zásada podniku veřejného, protože se užívání jejich obmezuje na neznačnou skupinu jistých společenských a vřabíteľských tříd (obchodní, novinářské zprávy).

Hledí-li se k nákladu spojenému s telegrafováním, tu stoupá předkem objem telegramu do popředí. Musí se tudíž k tomuto momentu přihlížeti a ve vyměření sazby k počtu slov hleděti, což se děje rozličným způsobem:

1. třídní sazbou dle objemu, takže délka telegramu dle počtu slov do určitých tříd se řadí (příklad: někdejší tarif rakouský ve třídách od 10 ke 20 slovům po 50 kr.), anebo

2. sazbou slovní, vyměřenou dle skutečného počtu slov (v Rakousku dříve po 2 kr.) s připočtením jisté taxy základní, která by

odpovídala ve všech případech nákladům všeobecným, nechť jest délka telegramu jakákoliv;

3. sazbou slovní s jistým minimem bez ohledu na počet slov (na př. slovní sazba rakouská nynější 6 h, ale nejméně 60 h vždy za telegram, i má-li pod 10 slov; v lokálním obvodě bývaly sazby nižší).